

KANDIDAT

1902

PRØVE

ET-401 1 Profesjonsetikk

Emnekode	ET-401
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	07.12.2016 09:00
Sluttid	07.12.2016 15:00
Sensurfrist	30.12.2016 01:00
PDF opprettet	27.08.2018 15:00
Opprettet av	Digital Eksamen

1 Generell informasjon ET-401 07.12.2016

Emnekode: ET-401

Emnenavn: Profesjonsetikk

Dato: 07.12.2016

Varighet: 09:00-15:00

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

Ja

Nei

Riktig. 0 av 0 poeng.

2 Eksamensoppgave ET-401 07.12.2016

Enten: Definer først begrepet profesjon. Drøft dernest om profesjonsetikk bør baseres på én eller flere etiske teorier. Gi eksempler fra ulike typer av profesjonsutøvelse som baseres på henholdsvis én eller flere etiske teorier.

Eller: Ifølge Michael Slotes bok *The Ethics of Care and Empathy* er omsorg og empati sentralt i profesjonsetikken. Definer først begrepene omsorg og empati. Forklar deretter hvilken rolle omsorg og empati spiller for etisk profesjonsutøvelse. Eksemplifiser gjennomgangen.

Skriv ditt svar her...

1. Innledning

I denne oppgaven vil jeg først definere begrepet profesjon og gjennomgå profesjonens historie og utvikling. Så vil jeg definere begrepene etikk og profesjonsetikk, og presentere ulike etiske teorier, for å bygge oppgavens grunnmur. Videre vil jeg ta for meg om profesjonsetikk bør baseres på én eller flere etiske teorier og gi eksempler på ulike typer profesjoner for å illustrere dette. Til slutt vil jeg runde av med en kort oppsummering.

2. Profesjon

En profesjon er et yrke som krever at en har opparbeidet seg visse ferdigheter gjennom utdanning eller erfaring. I dagligtale brukes ofte bare ordet jobb, men dette er to forskjellige ting. En kan ha en jobb uten utdanning, men i de fleste tilfeller kan en ikke være en profesjonsutøver uten en slik bakgrunn. Det finnes imidlertid flere typer profesjoner, og definisjonen varierer noe ut fra disse. For best å skissere dette, vil jeg presentere det historiske forløpet og profesjonsbegrepets utvikling.

2.1 - Profesjonens historie og utvikling

I 1811 ble Universitetet i Oslo stiftet og det ble mulig å studere for å bli leger, prester og jurister. Dette la grunnlaget for det som kalles de klassiske profesjonene. På 1900-tallet tok byråkratiet over for fullt og de klassiske profesjonene spilte en sentral rolle i organiseringen av staten. Skillet mellom profesjoner og ikke-profesjoner var klart. En profesjonsutøver var en med lang utdanning. En kunne, og kan fortsatt ikke, bli for eksempel lege uten utdanning.

I 1945, i kjølvannet av andre verdenskrig, vokste velferdsstaten fram og det ble behov for nye profesjoner som kunne fordele velferdsgodene. Dette kalles nyere profesjoner eller velferdsprofesjoner, og er blant annet sykepleiere, psykologer og leger. Disse profesjonene hadde kortere utdanningsløp enn de klassiske, og ble ofte sett som lavere rangert i samfunnet. En kan fortsatt se dette i dagens samfunn, som jeg vil komme tilbake til.

På 1970-tallet sier en at statsmonopolet falt og et nytt, friere markedet gjorde det mulig å skape flere profesjoner. Disse kalles semi-profesjoner, og er blant annet kommunikatører og journalister. Det kreves for det meste en enda kortere utdanning for disse profesjonene og skillet mellom profesjoner og ikke-profesjoner er nå mer uklart. Om en ser denne profesjonsgruppen på en rangstige, vil de klassiske og de nyere profesjonene trone over denne gruppa. I dette ligger også navnet semi. En kan forstå dette som at det sikter til noe som er "nesten" eller ikke fullt en profesjon og derfor er noe debattert.

Den største forskjellen på de klassiske profesjonene, de nyere profesjonene og semi-profesjonene er altså at skillet mellom profesjoner og ikke-profesjoner er mer uklart for sistnevnte. Alle profesjonstypene bygger på at en har tilegnet seg visse ferdigheter gjennom utdanning eller erfaring, men en kan ikke jobbe som lege uten å ha studert, slik som man kan jobbe som journalist uten studiebakgrunn. Graden av og lengden på utdanningen varierer også. Det kreves ofte lengre og mer teoretisk utdanning for klassiske profesjoner, noe kortere og mer praktisk rettet for nyere profesjoner og kortest, og gjerne svært praktisk orientert utdanning for semi-profesjonene. Det som likevel er felles er at alle krever etiske normer.

3. Etikk

Etikk er læren om moral, hvor moral er definert som etikk i bruk, eller altså hvordan en implementerer etiske normer inn i hverdagslivet. Det finnes en rekke ulike etiske teorier, men jeg vil kort presentere de mest sentrale for profesjonsetikken.

3.1 - Dyddsetikk

Dyddsetikken stammer fra filosefer som Aristoteles og Platon. De mener at det gode er å følge den gyldne middelvei og det er ønsket om det gode liv som står sentralt. Ikke for mye av det ene eller det andre, kan en illustrere dette med. For eksempel presseetikk vil kunne minne om denne tankegangen, som jeg vil komme tilbake til.

3.2 - Pliktetikk

Kantiansk pliktetikk er sentralt for profesjonsetikken. Kant setter det kategoriske imperativ som standard for alle moralske handlinger. En skal handle etter den maksime som en skal kunne ville at skal kunne gjelde for alle. Han er også opptatt av at mennesker er født autonome. På denne måten er det essensielt å respektere menneskeverd.

3.3 - Utilitarisme

Utilitarismen, eller nytteetikken, går ut på at en skal handle slik at en gir lykke til flest mulig. I nyere tid er Bentham og Mill sentrale tenkere på dette området. Et typisk eksempel på en slik tankegang er New Public Management, som jeg vil gå noe nærmere inn på senere.

3.4 - Omsorgsetikk

Omsorgsetikken setter følelser som grunnlag for etiske vurderinger. Slote og Gilligan er to av de som følger denne tankegangen. Innen denne etiske teorien er det omsorg og empati som står sentralt. Omsorg er da definert som sensibiliteten en viser for andres lidelser, og empati er den affektive responsen på andres handlinger. Det omhandler med andre ord å kunne sette seg inn i andres ståsted.

3.5 - Diskursetikk

Diskursetikken til Habermas går igjen i flere av de sentrale teoriene rundt profesjonsetikk. Det handler om å skape rom for alles stemmer. Alle skal bli hørt. Etiske vurderinger skal alltid tas på bakgrunn av at en har satt egne argumenter på spill, i følge Habermas. En må åpne for andres meninger i og med at de kan mene noe annet enn det en selv gjør. Dette er viktig i profesjonsutøvelse for at best mulig utøvelse skal ivaretas.

4. Profesjonsetikk

Profesjonsetikk er når en benytter etiske normer eller moralske verdier for å løse dilemmaer på arbeidsplassen for å opprettholde best mulig profesjonsutøvelse. En kan si at det er her etikk møter virkelighet. Som profesjonsutøver vil en kunne støte på større eller mindre etiske dilemmaer som kever at en har et klart standpunkt til hva som er rett å galt i den enkelte situasjonen. Det er her profesjonsetikken spiller en viktig rolle. Gjennom å ta i bruk moralske verdier eller etiske normer vil en kunne følge en "guide" for hva som er ansett som etisk riktig innen profesjonsutøvelsen.

5. Én eller flere etiske teorier som grunnlag?

Innen profesjonsetikken er det særlig fem store navn; Kant, Slote, Dzur, Foreman og Banks. Alle har sine tanker om profesjonsutøvelse bør bygge på én eller flere etiske teorier. Dette vil jeg nå redegjøre for.

5.1 - Kant

Kants pliktetikk er universell og regelorientert. Det vil si at han hevder det bør ligge ett etisk prinsipp til grunn for all profesjonsutøvelse, nemlig det kategoriske imperativ. Dette prinsippet hever seg over alt annet, og om en følger dette mener Kant at alle vil være i stand til å gjøre etsik gode valg og vurderinger. Kant mener også at mennesker er førdt autonome, og at respekt for menneskeverd er essensielt. En skal ikke bruke mennesker som midler - de er mål i seg selv.

5.2 - Dzur

Dzur er enig med Kant om at det bør ligge en universell etisk teori til grunn, men at denne er persons- og relasjonsorientert. Han mener alle etiske vurderinger og beslutninger bør tas på bakgrunn av deliberasjon, eller veiing av argumenter. Blant annet støtter han Habermas sine tanker om at egne argumenter må settes på prøve for at andres skal få slippe til. Det er derfor viktig at det alltid er rom for deliberasjon i alle situasjoner innen profesjonsutøvelse.

5.3 - Slote

Slote er enig med både Kant og Dzur om det universelle aspektet, men også Slote bygger på en persons- og relasjonsorientert tilnærming. Han er en sentimentalist, og mener at alle mennesker er grunnleggende avhengige av følelser. Derfor må også etiske avgjøreslser baseres på nettopp dette. Slote forkaster ikke Kants tanker om autonomi, men mener at en ikke er førdt med dette. En opparbeider seg en relasjonell autonomi gjennom relasjoner med andre, noe blant annet også Gilligan støtter opp under gjennom sin forskning på menneskers moralske og etiske utvikling. Slote setter i likhet med dydsetikere den gylne middelvei som sentralt for sin tankegang. Profesjonsutøvelse skal både baseres på rasjonalitet og omsorg, men omsorg er det sentrale momentet.

5.4 - Foreman

Foreman mener i motsetning til de andre at profesjonsutøvelse bør baseres på partikulære etiske teorier. Hans tilnærming er i likhet med Kant regelorientert, og han mener at den gylne regel er det etiske prinsippet alle profesjoner bør følge. Dette går ut på at en skal gjøre mot andre slik en vil at de skal gjøre mot en selv. Dette minner om Kants kategoriske imperativ. Foreman er opptatt av etisk journalisme, og dette prinsippet setter han som standard for profesjonsutøvelse som journalist.

5.5 - Banks

Banks mener i likhet med Foreman at det bør være partikulære etiske teorier til grunn for hver profesjonsutøvelse, men mener som Slote og Dzur at en bør se dette med en persons- og relasjonsorientert tilnærming. Banks fokuserer spesielt på etikk i omsorgssektoren innenfor sosialt arbeid, og legger omsorgsetikken som basis for profesjonsutøvelse, med empati og omsorg som hovedelementer.

6. Etisk journalisme

Journaliser er et spennende eksempel på profesjonsutøvelse som tilsynelatende bygger på én etisk teori. I følge Foremans syn på journalisme kan etisk god journalisme minne mye om Dydsetikken. Den gylne regel er i følge Foreman "the best rule there is". Med dette mener han at om alle gjør mot andre som de vil at andre skal gjøre mot dem, vil etisk gode beslutninger tas. En skal altså sette seg inn i andres ståsted. Med tanke på journalistikken vil dette være å for eksempel tenke gjennom om en selv hadde ønsket at det en vurderer å publisere hadde blitt publisert om en selv.

Formeman mener at kodekser, eller retningsligner for etisk profesjonsutøvelse, er det en må basere seg på. Innen journalistikken har en nettopp en slik kodeks, kalt Vær varsom-plakaten (VVP). Denne omhandler fem hovedpunkter; journalistens samfunnsansvar, journalistens integritet og tillit, journalistisk atferd og forholdet til kildene og publiseringsregler. Journalister skal fungere som vakkbikkje for samfunnet. Deres oppgave er å informere borgerne og avdekke kritikkverdige forhold. De kalles derfor ofte for den fjerde statsmakt. VVP fungerer som en guide for hvordan profesjonsutøvelsen bør utføres. Denne kodeksen vil virke som en partikulær profesjonsetikk, men VVP i seg selv er igjen bygd på flere ulike etiske teorier. Foreman baserer på denne måten sitt syn flere etiske teorier, selv om det er én som ligger til grunn.

VVP, og medieetikken generelt, baseres både på Foremans prinsipper om den gylne regel, på Kants tanker om respekt for menneskeverd, på Sloters perspektiv på følelser og på Dzur sitt deliberative demokrati. VVP er en ikke-rettslig guide. Det vil si at den baseres på selvjustis i form av at om en felles i PFU, er en nødt til å skrive dette i sin avis. PFU er Pressens faglige utvalg, som er en ikke-rettslig instans for å regulere journalisters atferd. I henhold til Dzurs tilnærming er en slik måte å regulere profesjonsutøvelse en meget god. Han legger vekt på at en trenger både representativt og direkte demokrati. Det er henholdsvis for eksempel viktig at en i politikken har valg hvert fjerde år, men en trenger også kontinuerlig deliberasjon. Dette så vi et eksempel på med Brexit, hvor "folkets nei" bel hørt i debatten om EU-medlemskap. De som står nærmest

problemet bør også løse det, mener Foreman. Å åpne for at en sak kan klages inn til PFU er en måte å opprettholde et direkte demokrati på.

Medieetikk er i følge Foreman viktig både av moralske og praktiske grunner. En journalist er ikke bare en profesjonsutøver, men også et individ. En må derfor tenke profesjonsutøvelse som noe kollektivt og se det store bildet, derav den moralske grunnen. Medieetikk har også en praktisk funksjon som omhandler at siden journalisten skal speile nyhetsorganisasjonens kredibilitet, er det viktig at en guides til rett utførelse av oppgaver og sikrer kvalitet, integritet og ansvar. Dzur vil kunne si at viktigheten av medieetikk også er et spørsmål om teknokrati, eller ekspertstyre.

Dzur mener teknokrati er et problem som omhandler mistillit. En har gjerne en intuitiv tillit til "eliten", som for eksempel leger, men at dette blir et problem om en i lys av sin profesjon mener en har makt. I likhet med dette eksempelet vil en journalist som i lys av sin rolle velger å publisere en sak som vil krenke personer eller grupper, være problematisk. Dette er en av grunnene til at Dzur er opptatt av deliberasjon. Han er ikke mot denne "rangordningen" - alle roller må fylles, og en kan ikke uten videre bytte ut en lege med en journalist, men alle roller krever deliberasjon. Avgjørelser skal ikke kun tas på bakgrunn av profesjonens makt.

Dzur skisserer profesjonsutøvelse med tre modeller. Det er Parsons tillitsmodell, som går ut på at profesjoner er sosialt regulert. De går av seg selv og krever derfor ikke deliberasjon. Et eksempel på dette er for eksempel kommunikasjonsforeningen, som styrer seg selv og fremmer egne interesser. Foucault er kritisk til denne modellen, og svarer med den radikale kritikkmodellen. Han setter her fokus på profesjoners makt. Dette kan en se i sammenheng med 68'ernes skepsis til foreldregenerasjonens syn på rett og galt. Dzur legger seg et sted midt mellom disse, med sin modell for deliberativt demokrati, som altså går ut på å sette deliberasjon som sentralt for profesjonsutøvelse, slik en kan se innen medieetikken.

Slote er altså opptatt av at profesjonsetikken bør baseres på omsorgsetikk. I media vil en stadig gjøre etiske vurderinger ut fra for eksempel hvilke bilder en publiserer. I henhold til VVP er det regler for dette. En kan eksempelvis ikke publisere bilder av barn uten foreldrenes samtykke eller offentliggjøre gjerningsmenn før en dom er felt i retten. Det handler om personvern som i og for seg kan sies å baseres på en rettslig avgjørelse. Men det handler også om å sette seg inn i andres ståsted og følge den gyldne middelvei. Det skal ikke bare handle om omsorg, men heller ikke bare om respekt for menneskeverd.

Når det gjelder en slik kodeks som journaliseringen baseres på, er det både for og motargumenter. En slik guide vil kunne være nyttig når beslutninger skal tas, den vil fungere som en oversiktlig steg-for-steg-prosess og være et klart startpunkt om et etisk dilemma oppstår. Likevel kan en slik kodeks bli for vag - den vil ikke kunne dekke alle situasjoner, det er ikke alltid eierne eller journalistene selv følger den og den blir på denne måten ugyldig, og om en følger kodeksen slavisk kan dette også gå for langt. Om en setter egen dømmekraft til side og kun fokuserer på retningslinjene vil en kunne havne i situasjoner som verken ganger en selv eller den som det skrives om.

7. Etikk i sosialt arbeid

Et annet eksempel på profesjonsutøvelse tilsynelatende basert på én etisk teori er sosialt arbeid som for eksempel sykepleie. Banks legger omsorgsetikken til grunn og mener profesjoner skal utvikles rundt pasientene, ikke omvendt. Banks er svært kritisk til Bentham og Mills utilitarisme. En slik nytteetikk kommer ikke pasientene til gode. New Public Management (NPM), som var "slanking" av velferdsstaten er noe Banks er sterkt i mot, i og med at dette baserer seg på deprofesjonalisering hvor nytte måles i kroner og timer. Banks legger vekt på at omsorg ikke kan måles på denne måten. I senere tid har en sett et stadig større fokus på etikk i organisasjoner. Banks kaller dette "the ethics boom", og stiller spørsmål ved om dette er en måte å stagge NPM, eller om det kun er en måte å regulere arbeidsplassen på.

Banks baserer altså for eksempel sykepleie på omsorgsetikk som partikulær etisk teori for profesjonsutøvelsen. Men Banks støtter også Kants prinsipp om respekt for menneskeverd, samt Dzurs syn på diskurs, og en kan på denne måten ikke si at denne profesjonen heller baserer seg på kun én etisk teori, selv om omsorgsetikken er den som står sterkest. Ved å la profesjonsutøvelsen formes rundt pasienten, er det flere etiske aspekter som spiller inn. Banks fokuserer på møter i det offentlige rom mellom mennesker i det offentlige rom. I slike møter trenger en delberasjon for å enes om rett utførelse av profesjonen. Dette igjen skal bygges på både respekt for menneskeverd og omsorg.

Et sentralt spørsmål som dukker opp i diskusjonen rundt omsorg som etisk teori for profesjonsutøvelse, er om det er en spenning mellom omsorg og rasjonalitet. Slote mener det kan være rasjonelt å være omsorgsfull og at det på denne måten ikke er en spenning mellom disse to. De er i stedet komplementære. Det å vise omsorg for andre vil kunne være rasjonelt, i og med at en på denne måten kan vise respekt for andres menneskeverd. Her kan en med andre ord trekke inn den kantianske pliktetikken igjen, med fokus på respekt for andres menneskeverd. Banks er enig med Slote om at det er rasjonelt å vise omsorg og med Kant om at respekt for menneskeverd bør stå høyt.

8. Oppsummering

Profesjoner har gjennom historien utviklet seg på mange måter og definisjonen for en profesjon er derfor fragmentert. Likevel bygger alle profesjonsgrupper på samme prinsipp om visse opparbeidede ferdigheter som gir en viss form for rolle i samfunnet - og igjen en viss form for samfunnsansvar. Profesjonsetikken er omdiskutert og det er uenighet om det bør ligge én eller flere etiske teorier til grunn for profesjonsutøvelse. Kant, Slote og Dzur vektlegger hver sin etiske teori som grunnlag for profesjonsutøvelse, mens Foreman og Banks mener en bør basere seg på flere ulike etiske teorier. Journalisme og sykepleie er eksempler på profesjoner som baserer seg på partikulære profesjonsetikker, som munner ut i flere etiske teorier. Det som er essensielt er hvordan det henvises til en kodeks for "rett" utførelse av profesjonen. Det er et gjennomgående fokus på etiske normer som deliberasjon, omsorg og respekt, og å finne en balanse mellom disse.

Besvart.